

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Opiniunile mai nóue despre spiritulu omenescu.

I.

Insemnatatea psihologiei.

Omulu atatu cá fiintia animala catu si spirituala in tóte tempurile a fostu obieptulu meditatiuniloru si scrutatiuniloru celoru mai profunde. Si acést'a cu totu dreptulu, pentru-ca omulu este o lume mica, dar' miraculósa si plina de misterii. Barbatii cei mai intiepti, cei mai petrundietori a' toturorú popórelorú s'au ocupatu si se ocupa pana astadi se descifreze fiinti'a omenéscá, se afle ce este omulu. Si de acésta grea intrebare cine suntu demui si competentí se-se ocupe decatu numai astu-felu de ómeni? Natur'a si istori'a omenimii tóte striga cu oraclulu delficu: omule, cunósce-te pe tine insuti! Cu catu cultur'a, lumin'a se latiesce mai tare, cu catu ea devine unu bunu comunu, cu atatu si omulu si-indrépta speculatiunea asupra spiritului seu, cu atata elu se aprofunda mai tare cá se scruteze si se desgurdiéscá fiinti'a sa propria, se afle ce este elu. Dar' rezultatele, parerile despre cunosciinti'a de sine, au fostu, bá suntu pana in diu'a de astadi fórté diverse, si chiar' opuse, contra-dicatóre. Ortodocsulu, idealistulu, ratiualistulu, supranaturalistulu, materialistulu, spiritualistulu, romanticulu: fa-care are alta parere, alta con-

victiune. Inse acést'a nu e de tanguitu, pentru-ca omulu ratecindu afla adevverulu. Omulu scie ceva, nu inse tóte, atatu-sciutoru e singuru d-dieu. Dar' aceea e adevveru, ca cu catu diversele pareri s'apropria mai tare d' adevveru, cu atatu mai tare se apropia ele si intre sine, pana candu se unescu si se contopescu. Adevverulu e numai unulu, ratecirea e multiplice.

Cunosciintiele psihologice suntu fórté interesante pentru totu omulu, care voiesce se se redice peste nivelulu vietiei de tóte dílele. Pentru invetiatoru suntu nu numai interesante, dar' togma necesare, caci elu este acel'a, care are sacr'a misiune, se redice pe omu peste nivelulu vietiei de tóte dílele. Unu invetiatu díce: psihologi'a este neaperatu de lipsa pentru totu insulu, care voiesce se-se inaltie peste meseri'a unui dascalu mechanicu; invetiatorulu, care nu este psihologu, nu e in dreptu se díca ca este pedagogu; si cine nu va díce acést'a? Invetiamentulu séu instructiunea suntu lucruri spichologice; ea are d'a face cu spiritulu, d'a-lu escitá si cultivá. Spiritulu se desvólta dupa legi anumite ale naturei. Cine este, invetiatorulu si educatorulu, care se díca ca elu n'are lipsa se cunósca insusírele spiritului, manifestatiunile, direptiunile, poterile si facultatile lui? Fora d'a meditá si observá cu ochiu ageru fenomenele psihologice, elu nici odata nu va poté se lucre sicuru. Fora psihologia rationala, nu poté se fia pedagogica sciintifica, fora

didactica temeinica nu p^ote se fia praesa profi-
tabila. Invetiatorulu fora cunosciintie psicho-
logice, intr' adev^eru s^emena cu unu dileriu, cu
unu sarsaila ce luera numai c^a se nu m^ora
de f^ome.

Psichologi'a trebue se fia studiulu de ca-
petenia in institut^ele pedagogice. Nunumai fi-
losofulu, nunumai teologulu s' asculte prelec-
tiuni psihologice, dar' si aceia, cari se prega-
tescu pentru starea invetiator^esca. Ce e dreptu
invetiatorulu n'are se studieze diversele sisteme
ale lui Aristotele, Baco, Locke, Leibnitz,
Cant, Eschenmayer, Tiedemann, Weiss, Sa-
lat, Scheidler, Herbart, Beneke, Schubert,
Michelet, Carus, Rosenkranz, Fichte, Mehring s.
a. cu aceste au d'a face filosofii si teologii de pro-
fesiune elu are se studieze ceva mai simplu.
Numai obscurantii si capetele seci credu ca
unu invetiatoru p^ote fi bunu si fora d'a mai
scⁱ si psihologia. Meditatiunea asupra fen-
omeneloru psihologice este inceputulu intielep-
tiunei pedagogice si didactice.

II.

Devis'a psihologiei.

Sciinti'a care desl^ega intrebarea: ce este
omulu? se numesce antropologia (*ἄνθρωπος* =
omu, *λόγος* = cuvintu, sciintia) s^eu sciinti'a
despre omu. Omulu cost^a din trupu si sufletu;
astu-felu lu-poti privⁱ din d^oue parti: sciinti'a
care tract^eza despre trupu se numesce soma-
tologia (*σῶμα* = trupu, *λόγος*) *er'* care tract^eza
despre sufletu se numesce psihologia (*ψυχή*
= spiritulu, *λόγος*). — Psihologi'a este o parte
si calea catra filosofia. Ea se ocupa cu uni-
tatea, cu acelu motoru, ce pune in miscare
vieti'a omen^esca. Ea desl^ega intrebarea: ce
este spiritulu omenescu? Psihologi'a trebue se
se baseze singuru numai pe observatiune,
si din ac^est'a si-deduce legile si adev^eru-
rile sale. Astu-felu psihologulu are se-si indrepte
atentiunea asupra actiuniloru, manifestatiuniloru
consciintiei (sciinti'a cumca esti, existi). Omulu

numai atunci nu va ratecⁱ in cugetarea sa,
candu elu mai nainte va observ^a t^ote cu ochi
ageri si va combin^a intre sine diversele fen-
mene ce le observ^eza. Omulu nu p^ote afl^a nici
unu adev^eru a priori, va se dⁱca mai nainte
de a fi cercatu si esperiatu; totu adev^eru-
lu afla numai a posteriori, adeca dupa-ce a
cercatu si esperiatu.

Psichologulu are devis'a d'a cerc^a, si e-
samin^a cu sange rece si nepreocupatu t^ote
cele ce se manifest^eza s^eu se ivescu in con-
sciinti'a omului, in sciinti'a si cunosciinti'a de
sine, t^ote fenomenele si direptiunile deosebite
ale vietiei n^ostre interne; *er'* dupa ce le-a ob-
servatu, are se le adune, se le combine si se
le espuna. Asupra observatiuniloru ce le-a fa-
cutu, are se cugete seriosu si cu maturitate, se
le puna in rendu, se le suplin^esca si se le es-
plice. Obiectulu universalu alu psihologiei
este consciinti'a s^eu cunosciinti'a de
sine cu diversele ei agitatiunei si misicari.
Intr' adev^eru consciinti'a unui Samojedu este
f^orte diversa d'a unui omu civilisatu; dar' psi-
chologi'a n'are d'a face deosebire intre con-
sciintia si consciintia, ea are d'a se ocup^a cu
consciinti'a numai qua talis, cu caracteristi-
cele ei comune si cu procesulu desvoltarii ei.
Starea momentana a scrutatiunii nu p^ote si nu
trebue se restringa marginile psihologiei.
Sciinti'a in generalu este progresulu adev^eru-
lui, este o miscare continua infinita, *er'* nu
stationa. Ar' fi o mare nebunia a crede (si
credu multi), ca sciintiele naturale in starea
inflorit^ore de astadi aru pot^e se ne dee ceva
lamuriri, desluciri despre fiinti'a spiritului o-
menescu. T^ote descoperile ce le-au facutu in
tempulu modernu anatomi'a, fisiologi'a, n'au a-
jutatu pan' acumu intru nimica la cunosciinti'a
spiritului. Spiritulu nici odata nu-lu vomu pot^e
cun^osce prin observatiuni s^eu mai bine contem-
platiuni sentiuale, nu-lu vomu pot^e ved^e cu
ochii. Spiritulu este unu ce, ce nu esista intre

lucrurile ce le vedem si le putem prinde cu man'a; pe elu lu-poti cunósce numai din lucrurile ce le produce in lumea semtibila, vediuta. Cu cutítulu in mana ori-catu vei cautá prin trupuri dupa spiritu nu-lu vei gasí nici odata; bá chiar' si acelu principu de viétia care se afla reversatu in tóta natur'a, in animale, plante s. a. omulu nu-lu póte aflá nici odata, nice nu póte spune ca ce este si cumu este.

STATUTELE

Asociatiunei nationale aradane

pentru

cultur'a si conversarea poporului romanu,

cu unu

Programu

pentru

prim'a adunare generala a Asociatiunei

pusa pe 30. Aprile vechiu 1863 si pe dílele urmatorie,
edate prin

Comitetulu interimalu alu Asociatiunei.

I.

Statutele

aprobate cu prénalt'a Rrsolutiune a Maiestatei Sale ces. reg. si apost. din 17. Septembrie 1862. (Decretulu alicu din 18. Octobree 1862. Nr. 15,554, si alu inaltulu Consiliu reg. locutiitoriu ung. din 11. Februariu 1863 Nr. 10,280).

(testulu romanu).

Subscrisii romani din orasiulu Aradu si din preginrulu lui, avendu in vedere: ca inaltulu guvernulu alu tierii concede fia-carii natiunalitati libera desvoltare, si ca spre desvoltarea natiunaia a vreunui poporu societatile sunt fórte de lipsa, amu aflu de bine, pentru inaintarea culturei natiunale a poporului nostru romanu, a infintia o societate, pedruptu (?) urmatórele statute:

§. 1. Scopulu societatii preste totu e cultur'a natiunala a poporului romanu; éra mai alesu inaintarea literaturii romane si a culturei sociale prin cetire si conversare, cu delaturarea tuturor disputeloru politice. Spre scopulu acést'a societatea va avé:

a) a dá ajutoriu de bani séu altufeliu de ajutoriu ori remuneratiune materiala studentiloru, si prestetotu teneriloru romani mai seraci, carii ambla in institutele de invetiatura, séu si altu cumu se pregatescu pe orice cariera scientifica, artistica, industriala, de negotiatorie, séu economica; asiá si invetiatori-

loru elementari romani, carii in chiamarea loru se trudescu cu sporiu de lauda; si autoriloru romani, carii au lipsa de ajutorintia; nu altmítré din timpu in timpu a intinde ajutorintia scóleloru elementarii, care sunt in lipsa de carti si de alte unelte sco-lastice; éra invetiaceiloru buni a dá premii;

b) din produptele literaturii romane, mai alesu din foile periodice si din gazete, precumu si din alte opuri scientifique, a compune o biblioteca spre folosulu membriloru societatii, si prin acést'a a midiloci: cá iubitorii de literatura ancai din bibliotec'a Asociatiunei se póta cunósce si folosí unele opuri literarie mai mari si mai sumptuóse, care prin singuratici nu se prè potu castigá;

c) a instrúa o localitate buna pentru tienerea siedinteloru si pentru asiediarea bibliotecii Asociatiunei, cumu si spre acelu scopu: cá acolo membrii Asociatiunei, pentru folosirea produpteloru literarie atinse sub b) si pentru inaintarea culturei sociale prin conversare, dupa ordulu casei, in tóta dí se se póta infacisia si se póta luá parte in cetire, in jocuri de schak, de biliardu, si in altu-feliu de petreceri culte sociale;

d) a fi cu luare aminte la pasii si opurile acelorá, carii se trudescu pe langa cultur'a natiunei romane, éra mai alesu pe campulu literaturii; a conlucrá spre esrea opuriloru literarii si artistice romane prin acoperirea speseloru editurei, prin defigerea premiiloru, si prin comendarea acelor'a; apoi in acestu modru a deservi de unu faptoru alu naintarii culturei natiunale romane.

§. 2. Societatea va portá acésta numire: „Asociatiunea natiunala in Aradu pentru cultur'a si conversarea poporului romanu.“

§. 3. Loculu de siedintia alu Asociatiunei e orasiulu Aradu.

§. 4. Membrii societatii, afara de cei subscrisi, carii de odata sunt fondatorii acestei societati, potu fi toti acei cetatieni din Austri'a, carii au versta deplina, dorescu cultur'a poporului romanu, au portare morala nepatata, si spre inaintarea scopuriloru societatii voru oferá pe trei ani o suma anuala celu pucinu de doi fiorini, la ce si fondatorii se legatuescu.

§. 5. Primirea cuiva de membru alu societatii se va midiloci in adunarea generala, la comendarea unui membru faptualu, prin votizare secreta, si cu votulu maioritatii, ne avendu locu aclamarea nici decumu.

§. 6. Fiescecare membru alu societati in adunarea generala are votu decisivu; póte face motiuni, care se tienu de scopulu si lucrarea societati; póte comendá membri noi; póte fi alesu de presiedinte, vicepresiedinte séu notariu alu adunarii generale, si de membru alu direptiunei; póte cercetá localitatea societati pe-langa observarea ordului casei, si acolo póte luá parte in cetire séu in alte petreceri sociale; din contra: e detoriu a conlucrá, in catu numai se póte, spre inaintarea scopurilor societati; a implini credintiosu insarcinarile date dela adunare si prin elu primite; éra mai alesu diumetate din sum'a anuala spre scopulu societati oferata, la inceputulu fiesce carui semestru a depune nainte.

§. 7. Direptiunea societati stá dintr' unu direptoriu primariu si altulu secundariu; din unu esactoru; unu perceptoriu respundiatoriu; unu economu; unu fiscalu; unu bibliotecariu; unu notariu, si din alti doispredece membri, carii in adunarea generala cu maioritarea voturilor se alegu pe unu anu, si carii chiamarea acésta gratis o pórtá. In consultarile direptiunei fiesecare membru alu ei are votu asemene; votizarea se intempla in aratare; la aducerea unui decisu validu, afara de direptoriulu primariu ori secundariu, séu in absinti'a amanduror'a, afara de substitutulu presiedinte, se poftescu a fi de facia celu putienu inca mai patru membri; presiedintele enuntia dicisulu dupa votulu maioritati; in intemplare, candu voturile aru fi asemene: votulu presiedintelui decide; membrulu, carele cu votulu seu se abate dela parerea maioritati, póte face, de va voí, cá votulu seu celu separatu se se insemne in protocolu.

§. 8. Direptiunea societati duce in deplinire decisiunile adunarii generale, caror'a stensu trebe se se conformeze; ea defige ordulu casei, luandu séma deodata, cá acel'a se se tienu; mai departe are dreptu, cá in casulu vreunui abusu se póta oprí pre deregatorii sei dela deregatorii, si se-i póta inlocá prin altii, pana la determinarea adunarii generale cei mai de aprópe; nu altucumu in intemplari grabnice din casad'a societati se póta asemná pana la 50 fi. pe scopurile societati.

§. 9. Direptiunea e detóre la capetulu fiescecaruia anu a dá reportiu la adunarea generala despre manipularea trebiloru societati; éra deosebi si despre starea socotiloru purtate despre perceptiuni si spese, cumu si despre starea fondulu instruptu alu societati.

§. 10. Adunarea generala se va tiené in totu a-

nulu in loculu de siedintia alu societati, la carea membrii societati sunt de a se chiamá prin direptiune. In adunare, afara de membrii societati, potú fi de facia si altii, inse acestor'a nu li este iertatu a luá parte in consultare. Presiedintele e detoriu a amandá pre cei ce gresiescu in contra acestei regule.

§. 11. Complanarea controversiloru, escate din corelatiunile Asociatiunei, de rendu se intempla pe calea competintelor judecatorii, si dupa legile, ce sustau in tiéra; incatu inse e pentru aptiunile si causele civile, ce aru fi se se incépa din partea Asociatiunei: fiescecare membru alu Asociatiunei e supusu la oricare judocatoria legiuita, carea din partea Asociatiunei din casu in casu liberu se vá alege; in carea intemplare, cumu si prestetotu in corelatiunile cu alte — a treia — persóne, si cu jurisdiptiunea, societatea totdeún'a va fi representata prin direptiune; inse transaptiune numai cu special'a imputernicire a adunarii generale se póte incheiá.

§. 12. Adunarea generala, afara de personalulu direptiunei, alesu in intielesulu §-lui 7. cu absoluta maioritare de voturi si-alege pe trei ani unu presiedinte si doi vicepresiedinti pentru conducerea consultariloru, si doi notari pentru ducerea protocolului; éra la intemplarea impedecarii acestoru individi, se ingrigesce de trebuinciósele substituiuri; apoi tóte causele, obieptele si naintevitórele intrebari, care se tienu de scopulu, lucrarea si interesulu Asociatiunei, le decide cu maioritarea voturilor; avendu adunarea generala deosebi a censurá administratiunea portata prin direptiune, si a dá acesteia instruptiunile cele de lipsa, nu altucumu a aduce determinatiuni, care se aibe potere indetoritória preste tóta Asociatiunea. La aducerea unei determinatiuni valide e de lipsa a fi de facia a siés'a parte din numerulu tuturoru membriloru.

§. 13. Membrii, carii aru fi moralicesce patati nu altu-cumu carii aru lucrá in contra scopului societati, si carii nu aru implini indetoririle asuprasi primite, — prin direptiune, cu invoicea aloru dóue parti de trei din numerulu membriloru direptiunei, se voru sterge din rendulu membriloru societati, fara cá aceia se póta pretinde a li se intórce sumele de bani platite in casad'a societati.

§. 14. Societatea acést'a numai atunci incéta: déca desfiintiarea ei, intru o adunare generala, anume spre acestu scopu conchiamata, s' aru decretá cu invoicea aloru trei parti de patru din numerulu membri-

loru societatii; séu déca aceea prin alte impregiurari s' aru midilóci si peste voi'a societatii.

§. 15. La intemplantare, candu s'ar' desfiintia societatea, averea ei se va intórce spre cultur'a poporului romanu asiá, dupa cumu va aflá de bine adunarea generala, ce desface societatea.

§. 16. Statutele aceste numai cu aprobarea mai inalta, si numai prin majoritatea voturilor se potu schimbá intru o adunare generala, spre acestu scopu conchiamata; inse §. 1. care marginesce scopulu societatii, nu póte veni sub schimbare.

§. 17. Societatea dechiara cu solenitate: ca va fi cu supunere catra legile sustatátore.

§. 18. Statutele aceste numai dupa aprobare mai inalta voru avé valóre.

§. 19. Guvernulu intreprinde dreptulu de inspectiune dupa legile sustatátore, si spre intreprinderea acestui dreptu denumesce unu comisariu de alu principelui tierii, care are dreptu a cautá protocélele si aptele societatii; a se infacisiá la adunari; a protestá incontrá decisiuniloru, care nu s'aru loví cu statutele si cu interesele comune; a le asterne acelea la dicasteriu spre suprarevedere, si a face, se se suspinda efaptuirea loru, pana la decisiunea causei.

(Urméza datulu, subscriberile si intarirea, in carea din urma guvernulu si-sustiene aprobarea alegerii presiedintelui si a directoriului. §. 7. 12.)

II

Programu

pentru prim'a adunare generala.

A) Agendele

a) in prim'a dí:

1. Deschiderea adunarii la $\frac{1}{2}$ 10 óre demanétia in desemnand'a localitate, cu o cuventare din partea presidiului, la carea se va dá resunetu prin cineva din partea celoru de facia.

2. Citirea statuteloru.

3. Reportulu comitetului interimalu despre cele facute.

4. Substernerea ratiuniloru de pana acum.

5. Alegerea membriloru noi. (§§. 4. 5.)

6. Defigerea timpului de adunare pe a dou'a dí.

b) in urmatóriele dile:

1. Alegerea presiedintiloru si a notariloru adunarii generale. (§. 12.)

2. Alegerea directiunei sub noulu presidiu. (§. 7.)

Dupa alegerile de sub 1. si 2. au locu salutarile din partea membriloru timpuriu prenotati.

3. Preliminariulu de spese pe anulu anteiu (§§. 1. 8.)

4. Instructiuni speciale pentru directiune (§§. 8. 12.)

5. Sigilulu Asociatiunei (§. 2.)

6. Motiuni in alte obiepte (§. 6.)

7. Incheerea adunarii cu cuventari amesurate.

B) Ordulu vorbirei.

1. Cei ce voiescu a vorbí, se insémna pe rendu la notariulu desemnatu prin presidiu.

2. La unu obieptu totu insulu numai odata póte vorbí, tienenduse stensu de acel'asi obieptu; totusi celu ce a facutu vreo motiune, la aceea mai are unu cuventu dupa vorbirile altor'a.

3. Motiune nóua nu se póte face, nainte de ce s'aru enuciá prin presidiu decisulu in obieptulu de mai nainte.

4. Nu au locu personalitatile si taierea in vorb'a altuia.

5. La grairea presidiului vorbitoriulu se contenesce dela vorbire.

6. La sunetulu clopotielului se face linisce deplina.

7. Prestetotu sunt de observatu regulele buneí cuviintie.

Materiale de instructiune.

Observatiuni despre originea animaleloru si planteloru nóstre domestice.

In istori'a culturei ómeniloru, precum si in istori'a naturale a animaleloru, esista unu faptu care este d'unu deosebitu interesu; ast'a este posibilitatea ómeniloru si a animaleloru d'a se obicínui a traí in alte clime de catu in acele unde sunt nascute. Acésta obicnuintia o numimu aclimatatiune. Prin aclimatatiune, organismulu dobinesce cualitati noi, care facu ori cá elu se se bolnavésca, póte si ca cu timpu va fi nimicitu, biruitu de influintiele climatei, séu ca aceste influentie voru schimbá tóta fiintia via si voru produce unu altu soi (rasa) de ómeni séu d' animale, diferite din acele primitive scóse si transportate departe din patri'a loru. Asiá s. e. vedemu ca Europeanii viindu in climatele tropice ale Africeí si Indiei, se bolnavescu de ficatu care se aprinde, se intaresce si produce patimi lungi si serióse. Din contra, Arapii (Negrii) viindu din Africa in climatele nóstre, se bolnavescu de peptu, dobinescu tuberculi in plamoni

(oftica) si multi se prapadescu dupa catu-va timpu. Sunt unele semintie d' ómeni care se aclimatéza mai lesne de catu cele-l-alte, s. e. popórele din ras'a anglo-germana. Dupa ómeni, vinu cateva animale domestice care au asemenea intr'unu gradu 'naintatu darulu aclimatatiunei; s. e. canii, pisicele si sobolanii; dar' intre plante gasimu acestu daru la cartofi, grâu, secara si cele-l-alte feluri de cereale, precum si plant'a Cochlearia si alte burueni dupa campu. Omulu, intrebuintindu cu intieptiune midilócele convenabile, este in stare a inlesni aclimatatiunea planteloru si-a animaleloru domestice; ba inca putemu dice ca aclimatatiunea animaleloru si planteloru domestice este celu mai mare triumfu care omulu l'a dobanditu asupra naturei si deosebiteloru ei influentie. Acésta operatiune d'aclimatatiune datéza la ómeni din cea mai mare anticitate si se perde in intunereculu istoriei, din care n'avemu nici o cunoscintia. In genere, aclimatatiunea planteloru este mai marginita de catu aceea a animaleloru, caci pentru plante exista unu otaru pe care plantele nu potu se-lu tréca nici odata; acestu otaru este determinatu prin gradulu caldurei verei (linia isoteră) ce domnesce intr'o tíera. Aici avemu in geografi'a vegetale unu otaru pentru crescerea curmaliloru; mai catre nordu unu altulu pentru crescerea portocaliloru si ér' unu altulu pentru crescerea vitiei, in fine unu otaru nordicu pentru grâu si pentru crescerea arboriloru.

Nu putemu se ne intindemu aici multu asupra acestui studiu importantu, nici asupra emigratiunei planteloru in genere produse prin ventu, insecte si apele curgátore, in catu cu dreptu cuvintu díce Aimé Martin ca venturile sunt insarcinate de catra providentia a fi transportatorii semintieloru planteloru peste totu globulu pamentescu; insa istori'a colonisatiunei planteloru in Europ'a ne arata unu tablou destulu de interesantu despre care vomu vorbí ceva aici.

Europ'a a priimitu mai tóte plantele sále folosítore, din alte continente. Din Asi'a a priimitu grâu, secara, orzu, ovesu si tóte cele-l-alte cereale, precum si macu (Papaver Rhoëas), neghina (Raygrass, Lolium) si Erysimum; laur'a (datura stramonium) s'a respanditu in Europa de catre cigani care au venitu de la Indi'a prin Egiptu in Europa. Plant'a calamus s'a importatu din Asi'a in Germania in secolulu alu 16-lea si acumu cresce acolo in stare selbatica in tóte locurile nomolóse si baltóse. Totu dela Asi'a ne a venitu inu, canepa, cas'a (de la Tartaria) garófa, spanacu, trifoiu, lucerna (de la Media), dar' nastureluln séu hrénulu (Nasturtium) si ma-

zerea (pisum) ne a venitude la China. Arabia ne a tremisulintea, bobu, lupina (care in Egiptu se manenca cá panaiie de tóte dílele) si mazerea lata. Din tierile impregiurulu riuriloru Eufratu si Tigru in Asi'a mica, ne a venitu castravetii, pepenii (cucurbita pepo) si lubenitiele (C. Melo). De la India prin drumulu tieriloru Caucasice ne a venitu meiu (miliu sativum), rapitia (Brassica napus) si vérdia séu curechiu (Brassica oleracea). Prunii ne a venitu dela Taurida, Migdale de la Georgia, vitia, nuculu si arborulu de puntu de lemnu (Olea europea) ne a venitu dela Asi'a mica; lamuiele (citrus media) ne au venitu de la Media, portocaliile cele mici (c. aurantium) dela China gutuulu (Cydonia) de la Fenicia, ciresii dela Pontu de unde i-a adusu Lucullus la Roma; perseculu ne a venitu din Persia prin Roma, caisulu (prunus armeniaca) din Armenia si Dudulu (Morus) din China. Chiar in secolii dupa urma s'a vediatu asemenea colonisare a planteloru din Orientu in Europa care s'a respanditu aici intr'unu modu fórté straordinaru.

Asi'a se scie ca arborulu castanu din India (Aesculus hypocastanum) care este unu ornamentu alu tutuloru gradiniloru publice in Europa, l'a adusu naturalistulu olandesu Clausius; liliaculu (Syringa vulgaris) si tulipa, le a adusu Augeru de Buesbeek in anulu 1562 din Orientu in Europa, dar' liliaculu persianu (Syringa persica) a venitu la Europa in anulu 1640. Nenumeratele salcii pletóse s'au plengetóre (salix pendula) din Europa, provinu tóte dintr'o ramura pe care poetulu englesu Alesandru Pope, a adus'o din Smyrna in Anglia. Planta muma tutuloru portocaliloru din Europa s'a vediatu inca nainte trei sute de ani in gradin'a contelui St' Laurat in Lisabon. Dar' in Roma se veneréza si acumu unu arboru mare portocaliu d'o inaltime de 30 picióre care stà acolo intr'o gradina monastirésca pe muntele Aventino, din care provinu toti portocalii din Italia, Spania si din tóta Europa. Se dice ca Sf. Dominicu (Institutorulu renumitului ordinulu alu dominicaniloru) l'a plantatu acolo in anulu 1200 dupo Chr. — Pausanias istorisesce ca lenga riulu Cefisos s'a aflatu in Elada unu smochiu veneratu, din care au provenitu toti arborii smochini din Elada. Inca in anulu 1802 s'a aflatu in satulu Montelimart in Francia tatalu tutuloru dudiloru francesi, care s'a plantatu acolo in anulu 1500.

Dar' si multe plante ne a venitu din America: s. e. cucuruzu (Zea turcica), tutunu (Nicotiana tabacum) cartofi (solanum toberosum), napi (topinambour helianthus tuberosus), salchamu (robinia pseudo-accacia) fló-

rea sórelui (*Helianthus annuus*), bradulu preciosu (*pinus strobus*), arborulu vietiei din apusu (*Thuja occidentalis*) pe candu arborulu vietiei din reseritu (*Thuja orientalis*) ne a venitu din Iaponia; totu din America ne a venitu populu italianescu (*Populus italica*), paltinu din apusu (*Platanus occidentalis*), jenuperu americanu (*Juniper virginensis*), arborulu numitu *Tulipiferus* etc.

Dar' in gradinile de flori ale Europei se afla o multíme de plante admirabile in frumuseti'a lorú, tóte aduse din streinatate.

Asiá s. e. flórea numita crést'a cocosiului (*Amaranthus crista-galli*) a venitu deja in anticuitate din Asi'a la Europa, asemenea si crinulu albu (*lilium splendens*), leucoja de véra (*Mathiola annua*) viór'a de nópte, Rosmarinulu, leandru (*Nerium oleander*), Paeoni'a laventica (lavendula), sofran (*crocus*), zambile (*Hyacinthus*) Narcisu (*Narcissus poeticus*), cép'a de mare (*scilla maritima*), arborulu cu lemnu tare (*taxus baccata*), ros'a frumósa tremiera (*Altea malva*), laléu'a séu coron'a imperatului (*Fritillaria imperialis*); Resed'a ne a venitu din Egiptu dar' din India ne a venitu in anulu 1780 trandafir de luna (*Rosa bengalica*) si frumósele Balsamine; flórea Hortensia ne a venitu in anulu 1788 din Iaponia, dar' Camelia, acésta gloria a floreriiloru europene, aceste flori care se consuma in tóte iernile cate sute de mii pentru buchetele damelor la baluri, si din care se afla sute de specii, aceste flori, dicemu, erau cu totul necunoscute in Europa pana la anulu 1750, candu atunci unu jesuitu anume Camelli (eca cá si jesuitii suntu buni la ceva) a adus'o de la Iaponu la Europa si in onóre lui, s'a datu acéstei planta numirea de *Camellia* séu *Rosa* din Iaponu; asemenea si frumós'a flóre *Volcameria* provine din Iaponu, o planta fórté in-trebuintata acumu pentru ornamentulu gradiniloru.

China a trimisu Europei in anulu 1728 frumós'a flóre *Asteru chinensis* (ochiulu boului) care s'a cultivatu pentru antei'a óra in Parisu; asemenea au venitu d'acolo *Primul'a chinensis*, pe candu *primula auricula* este nascut'a pe muntii Alpi. Capulu de Buna-sperantie in Africa a imbogatitu florariile europene c'o multíme de flori frumóse s. e. mai tóte felurile *Ericae* vinu d'acolo. Dar' si continentulu celu mai nou abia cunoscutu (*Australia*), ne a trimisu deja o multíme de plante preciose s. e. Superbulu *Metrosideros*, *Melaleuca*, *Banksia* si multe mimose esotice. Dar' din Nordulu Americi ne a venitu multe flori d'ornamentu s. e. *Spireele*, *Azaleele*, nuéu'a d'auru (*virga aurea*) si curiosele *Rudbeckii*. *Mexico* ne a trimisu florile *Cinnia elegans*, *tagetes* si mai

cu séma faimósa *Dahlia* séu *Giorgina* care a venitu pentru antai'a óra la Europa in anulu 1789 prin *Vincente Cervantes* si a infloritu in gradin'a Botanica de la Madridu; acolo s'a numitu »*Dahlia*«, in onórea naturalistului *Suedanu Dahl Andreas*, dar' mai pe urma *Alesandru de Humboldt* a adusu din nou din America semintie de acésta flóre frumósa si a numit'o *Giorgina* in onórea naturalistului *Georgi* din *St. Petersburg*; acumu esista in Europa sute de varietati de *Dahlia* si de *Camelia*, tóte esindu dintr'o singura sorginte. Eca efectulu mare alu culturei. Acésta o vedemu si la frumós'a planta *Fuchsia* din care esista acumu pana la 700 de varietati, tóte esindu dintr'o singura, care prof. *Fuchs* a adus'o viindu dela sudulu Americi. Dar' si florile *Calceolaria* (fiindu ca sémana c'o incaltieminte séu pantofi de dame) *Heliotropu* (in limba vulgare *Vanile*) interesantele flori *Passiflora* si *Tropaeolum* (caltionasi séu lubirdragi) ne a venitu din Sudulu Americi. *California* ne-a datu o multíme de specii de *Verbene* (*Verbenea*) fórté frumóse; dar' in dítele nóstre, *America tropicala* a mbogatitu tesaurulu floriloru nóstre cu splend'i'a *Victoria regia* care, cu dreptu cuventu, este privita cá regin'a plantelorú, atatu pentru marimea extraordinare, catu si pentru frumuseti'a ei (frundiele acestei plante ajungu cate o data la o marime de 2—3 stengeri); totu d'odata, muntii cei mai inalti din lume, adica muntii *Himalaja* din centrulu Asié ni-a trimisu specii esotice si curiose a plantelorú *Rhododendro* séu *rose* de muntii care jocu acumu unu rolú fórté mare in cultur'a gradiniloru de flori; adaogu in sa cá si in muntii nostri cei mai inalti, (s. e. pe verfulu muntelui *Buceci*) cresce *Rhododendronu* care se numesce in limba tieranului, „luminari de munte.“

Catu despre originea multoru din animalele domestice, trebuie se dicemu ca domnesce aci o mare necertitudine. Cu tóte acestea, gasimu in bibli'a sacra, *Zen-avesta* (*Bibli'a, Persiloru*) *Vedas* (*Bibli'a indieniloru*) *Cha-king* (*Bibli'a Chinesiloru*) si in monumentele *Egiptieniloru* vechi, cateva notitie preciose, care sunt in stare a versá óresi care lumina asupra acestei cestiune. *Asiá* se scie ca patri'a oiloru este *Asi'a centrale*, ca tóte se tragu din singura speci carea mai esista acumu in tóta puritatea ei; ca stremosiula capelorú este capr'a numita *Bezoare* (capra *Bezoar*) care traiesce si acumu in muntii *Caucasiei* si a *Persiei*; ca patri'a calului este, c'o mare probabilitate, *Deserta Gobi* in *Asi'a*. Ca patri'a pisicei este *Egiptulu* si *Abisinia*; ca stremosii capelorú suntu pe d'o parte lupulu nostru, si pe d'alta parte *Cia-*

calulu (vulpes aureus) din Asia si Africa; stremosii boului nu sunt cunoscuti, ei se vede ca s'au perdutu si nu mai esistá; din contra scimu ca porculu domesticu se trage din mistreliulu séu porculu selbaticu (sus scrofa) care este originaru in Europa; asemenea si ghisca (Anser), rat'a (Anas) si lebed'a (Cignus), sunt pamenteni cūrati din tóta Europa. Dar' porumbit'a (Columba) are patri'a ei la tiermurile marei mediterane; cocosulu ne-a venitu de la Asia, si mai cu séma de la India orientale. Fesanulu (Phasianus) e nascutu impregiurulu marei negre si a Caspiei (mai cu séma la Colchida). Paunulu (Pavo) este éra originaru din India orientale; de acolo l'a adusu Alesandru celu mare in Elada, si d'acolo s'a respanditu in tóta Europa: din contra, curcanulu (Meleagris gallopavus) ne a venitu din nordulu Americi, pe candu bibilic'a s'au cāti' (Numidia Meleagris) ne-a venitu din nordulu Africei. Intre insecte vedemu ca gandaculu de matasa (Bombyx Mori) a venitu din Asia in Elada, pentru prim'a óra in secolulu alu siésele dupa Christu, in timpul imperatului Iustinianu, si tocmai in secolulu alu 14-le si alu 15-le s'a respanditu in Italia si 'n Francia, (aici in anulu 1470) La noi in România, este probabilu ca cultur'a gandaciloru si plantatiunea dudiloru datéza mai de multu; la noi cultur'a matasei nu érá nici odata in dimensiuni fórte mari. Dar' in China acésta cultura datéza inca de 2600 de ani inainte de Christu.

Resultatulu acestei cercetari este ca Europa nóstra a imprumutatu din tóte partile lunei, plante si animale, si le-a aclimatatu la dens'a, ast-felu ca se gasescu aici asiá de inmultite si de respandite pare c'ar fi nascute aici. Aceste aclimatatiuni au inceputu cu istori'a ómeniloru, inse mergendu fórte incetu, dobandindu in mii de ani abia cateva specii si genuri de animale si plante domestice; dar' acésta actiune mare, a luat in dílele nóstre proportiuni mari, pretutindene in tóte tierile civilizate (Anglia, Francia si Germania) s'au formata societati d' aclimatatiune, in tóte dílele se facu acolo cercari noi spre a aclimatá si a domesticí in Europa animale si plante noi, viindu din partile streine. Aici este sorgintea unui mare viitoru pentru genulu amanu. Cu catu omulu va fi incongiuratu de mai multe specii de animale domestice si de plante folositóre, cu atata esistent'a lui pe pamentu va fi mai sicura, mai comóda si cu atata, suveranitatea lui pe globulu pamentului va

fi mai manifesta. Cu catu unu domnitoru este incongiuratu de mai multi ajutanti, cu atata strelucesce mai multu.

(Natur'a).

Barasiu.

Varietati.

— (Adunarea prima a Asociatiunii nationale din Aradu) — precum cetimu in „Arader Z.“ — s'a inceputu in 12. Maiu la $\frac{1}{2}$ 10 óre in sala otelui „Crucea alba“, sub presiedinti'a Il. Sale d. Epp. Procopiu Ivascovici, fiindu de facia numerosi inteliginti romani si straini, mai si galeri'a érá plina de szeptatori Il. Sa d. presiedinte inter. la intrárea-i in sala fu primitu cu „se vieze!“ entusiastice. Apoi tienu ó cuventare, desfasurandu scopulu si lips'a acestei insotiri pentru cultur'a poporului romanu. („Se vieze!“ scomotose). Dupa aceea se redicá d. Lazaru Ioanescu, avocatulu, si rosti ó cuventare spirituósa totu in interesulu culturai poporului romanu, care asisdere fú priimita si de multe ori intrerupta cu achiamari de placere. Intr' aceste sosipe calea telegrafica gratularea mai multoru notabilitati romane din Pest'a, ce se primí cu multa bucuria si insufletire. In fine se cetí list'a membriloru, cari sunt mai la 800. Si cu ast'a se finí siedinti'a prima. — A dou'a se tienu in diu'a urmatória la 9 óre totu sub aceea presiedintia, se cetí list'a membriloru, a caroru numeru mai la 1000. Dupa ast'a conformu statutelor se procese la alegerea presiedintiloru si a secretariloru. De presiedinte se alese prin achiamatiune Il. Sa d. Ep. Procopiu Ivascovici, chiar' astufelu d. canonicu din Lugosiu Mihaiu Nagy si d. Gergiu Popa asesoru la tabl'a reg. de vicepresiedinti; de secretari se alesera d. Mironu Romanu, protosingelulu si prof. de teol. si d. Lazaru Ioanescu avocatulu; de directoru d. A. de Mocioni, si de vice-directoru d. Sigismundu Popovici, in fine se alese comitetu de 16 membri, si anume urmatorii DD. Ioane Arcosi (esactoru), Dr. Atanasiu Siandor (casariu), Ciaca (economu), Lazar Ioanescu (fiscalu), I. Bercianu (bibliotecariu), Georgiu Dehelianu (notariu), Ioane Ratiu, Tieranu, Constantinu Ioanovici, Ladislau Bogdauu, Ioane Siorbanu, Filipu Pascu, Aloisiu Wladu, Mironu Romanu, Nicolau Filimonu, Ioane P. Deseanu, Alesa Popovici, Ioane Moldovanu. — D. Babesiu, constituindu-se astufelu insotirea, proieptá ó adresa de multiamita catra Maiestatea Sa, apoi cetí unu formulariu care se si primí, dupa ast'a se decise alegerea deputatiunii carea in frunte cu D. presiedinte se imanueze adresa in manile altisime, de membrii deputatiunii se alesera DD. Andreiu de Mocioni, Babesiu, Sigismundu Popovici, si Lazar Ioanescu. Siedinti'a se inchiá la 1 óra. Directoratulu tienu siedinti'a prima in 15. Maiu. In decursulu siedintiloru Il. Sa d. Ep. dede prandiuri stralucite in onórea celebratiloru romane.

(Concordia).